

УДК 930(498)(092):94(438:498)"1924"
DOI: 10.24919/2312-2595.11/53.268670

Віталій ТЕЛЬВАК

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних, Дрогобицький державний педагогічний університет, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, 82100 (telvak1@yahoo.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2445-968X>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/X-5320-2018>

Вікторія ТЕЛЬВАК

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (viktoriatelvak75@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4671-743X>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/3026747/viktoria-telvak/>

Володимир НАКОНЕЧНИЙ

кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, м. Київ, Україна, індекс 01601 (nakonechniy.ua@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0386-2162>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/3097015/volodymyr-nakonechniy>

Бібліографічний опис статті: Тельвак, В.В., Тельвак, В.П., & Наконечний, В. (2022). Культурна дипломатія Ніколає Йорги (на прикладі візиту до Польщі 1924 р.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 11/53, 134–156. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.11/53.268670>.

**КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ НІКОЛАЄ ЙОРГИ
(НА ПРИКЛАДІ ВІЗИТУ ДО ПОЛЬЩІ 1924 р.)**

Анотація. Метою статті є з'ясування особливостей культурної дипломатії Н. Йорги на прикладі його візиту до Другої Речі

© Віталій Тельвак, Вікторія Тельвак, Володимир Наконечний, 2022

Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія. Випуск 11/53 (2022)

Посполитої у червні 1924 р. **Методологічне підґрунтя** становить міждисциплінарний підхід. Особливий акцент зроблено на структурно-функціональному системному аналізі історіографічних фактів і порівняльно-історичному методі, виходячи з принципів об'єктивності й історизму. У дослідженні було також використано методи періодизації, класифікації і типологізації. **Наукова новизна статті** полягає у спробі комплексної реконструкції візиту Н. Йорги до Польщі в червні 1924 р. **Висновки.** Як довело проведене дослідження, візит М. Йорги до Польщі в червні 1924 р. засвідчив його щире відданість ідеї польсько-румунської співпраці та послідовність у її реалізації. Адже втративши на деякий час лідерство у румунському політичному таборі, він надалі продовжував втілювати свої переконання про вагомість для західної цивілізації міцного міждержавного союзу двох сусідніх народів за допомогою більш звичного для нього інструментарію культурної дипломатії. Як знаємо, ці заходи виявилися успішними, адже Румунія та Польща протягом міжвоєнного часу послідовно посилювали співпрацю у різних сферах. У цьому процесі М. Йорга відігравав помітну роль не лише як публічний інтелектуал, але й як державний діяч, особливо в роки свого прем'єрства. Проведене дослідження також сигналізує про потребу подальшого ретельного опрацювання східноєвропейських архівних колекцій для з'ясування багатьох наразі малознаних нюансів творчої біографії видатного історика, в якій її польські сюжети повинні зайняти належне їм важливе місце.

Ключові слова: Н. Йорга; культурна дипломатія; Польща; польсько-румунська співпраця; рецепція.

Vitalii TELVAK

PhD hab. (History), Professor, Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (telvak1@yahoo.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2445-968X>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/X-5320-2018>

Viktorija TELVAK

PhD (History), Associate Professor, Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (viktoriatelvak75@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4671-743X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3026747/viktoria-telvak/>

Volodymyr NAKONECHNYI

PhD (History), Associate Professor, Department of International Relationships, Kyiv National University of Culture and Arts, 36, Konovaletsia Str., Kyiv, Ukraine, postal code 01601 (nakonechniy.ua@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0386-2162>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/3097015/volodymyr-nakonechniy>

To cite this article: Telvak, V.V., Telvak, V.P., & Nakonechniy, V. (2022). *Kulturna dyplomatiia Nikolaie Yorhy (na prykladi vizytu do Polshchi 1924 r.)* [Cultural diplomacy of Nicolae Iorga (based on the example of a visit to Poland in 1924)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 11/53, 134–156.* doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.11/53.268670> [in Ukrainian].

CULTURAL DIPLOMACY OF NICOLAE IORGA (BASED ON THE EXAMPLE OF A VISIT TO POLAND IN 1924)

Summary. *The purpose of the article is to clarify the peculiarities of N. Iorga's cultural diplomacy using the example of his visit to the Second Polish Republic in June 1924. The methodological basis of the work is an interdisciplinary approach with particular emphasis on the structural-functional systematic analysis of historiographical facts and the comparative-historical method, based on the principles of objectivity and historicism. The study also used methods of periodization, classification and typology. The scientific novelty of the article is an attempt to comprehensively reconstruct N. Iorga's visit to Poland in June 1924. Conclusions.* *As the above material shows, N. Iorga's visit to Poland in June 1924 testified to his sincere devotion to the idea of Polish-Romanian cooperation and consistency in its implementation. Having lost his leadership in the Romanian political camp for a while, he continued to carry his convictions about the importance for Western civilization of a strong interstate union of two neighboring peoples with the help of cultural diplomacy, which was more familiar to him. As we know, these measures turned out to be successful, because Romania and Poland consistently*

strengthened cooperation in various fields during the interwar period. In this process, N. Iorga played a prominent role not only as a public intellectual, but also as a statesman, especially during the years of his premiership. The conducted research also signals the need for further careful processing of Eastern European archival collections in order to clarify many little-known nuances of the creative biography of the outstanding historian and the importance of Polish cooperation in it.

Key words: *N. Iorga; cultural diplomacy; Poland; Polish-Romanian cooperation; reception.*

Постановка проблеми. Життя та діяльність Ніколає Йорги добре знані не лише фахівцям, але й широкій публіці, адже цей виняткової працьовитості інтелектуал по праву вважається одним із батьків модерної Румунії. Тож на сьогодні опублікована чимала різнопланова література, присвячена численним сюжетам біографії вченого. Заризикуюємо припустити, що, мабуть, жоден із інтелектуалів Центрально-Східної Європи – сучасників М. Йорги, не може похвалитися такою увагою дослідників. Утім, і надалі з'являються проблеми, які потребують верифікації та докладнішого опрацювання. На один із таких сюжетів ми й хочемо звернути увагу у нашій статті. Йдеться про малознаний в історіографії феномен культурної дипломатії визначного румунського діяча. Звертаючи увагу історіографів до цього наразі малознаного аспекту громадського служіння Н. Йорги, нижче реконструюємо перебіг його візиту до Другої Речі Посполитої у червні 1924 р.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відзначимо, що громадській діяльності Н. Йорги відведена чимала за кількістю література. При її осмисленні дослідники торкалися і ролі знаного діяча в поглибленні польсько-румунських взаємин. В історіографії справедливо відзначається, що Н. Йорга через ціле життя проніс щиру любов до культури й історії сусіднього народу, невтомно популяризуючи ідею якомога тіснішого польсько-румунського міждержавного союзу. Польська сторона з вдячністю відвзаємнювала таку приязнь, не шкодуючи ані високих державних нагород, ані почесних академічних відзнак. Незважаючи на це, у поле зору дослідників потрапляли здебільшого візити М. Йорги до Польщі як державного діяча. Натомість, у 1924 р. видатний учений, нещодавній голова парламенту, був лише одним із лідерів політичної опо-

зиці. Відповідно, його візит, який подавався у пресі як винятково академічна акція, «загубився» серед інших подій надзвичайно насиченої біографії вченого (Telvak & Pnytskyi, 2018). Тож до сьогодні як польські (Piskurewicz, 1994, s. 109–122), так і румунські (Teodorescu, 1976, p. 87) дослідники лише принагідно згадували події червня 1924 р., навіть помиляючись стосовно хронології самого візиту. Таким чином, запропонована нижче реконструкція матиме не лише важливість для докладнішого з'ясування польських сюжетів життєпису М. Йорги, але й деяку цінність для біографів ученого.

Мета запропонованого дослідження полягає у з'яванні особливостей культурної дипломатії Н. Йорги на прикладі його візиту до Другої Речі Посполитої у червні 1924 р.

Виклад основного матеріалу. Підготовку подорожі М. Йорги до Польщі супроводжувала серйозна інформаційна кампанія. Напередодні його приїзду в кількох авторитетних часописах країни були опубліковані біографічні нариси про румунського вченого, що мали познайомити польську громадськість з його особою. Найбільш розлогим виявився текст знаного історика літератури та публіциста Станіслава Вендкєвіча, опублікований на сторінках редакovanого ним краківського журналу «Przegląd Współczesny». Оскільки зміст усіх опублікованих у тогочасній польській пресі текстів про М. Йоргу був доволі подібним, покажемо особливості презентації його особи польському читачеві на прикладі нарису краківського публіциста. Згаданий текст був поділений на одинадцять частин і містив ретельний аналіз різнопланової діяльності румунського вченого і політика. Насамперед, С. Вендкєвіч висловлює захоплення багатогранністю творчих зацікавлень та фундаментальністю громадського служіння М. Йорги, твердячи, що він належить до «винятково видатних промоторів культурного розвитку Румунії», адже без нього «неможливо собі уявити вигляд сучасного наукового, літературного, морального та політичного ландшафту життя румунів» (Wędkiewicz, 1924, s. 2).

На наступних сторінках нарису в спеціально виокремлених рубриках польський автор зі знанням багатьох нюансів біографії М. Йорги відтворив перед читачем феноменальність його заслуг перед румунським народом. Вповні очікувано, що найбільше уваги польський публіцист присвятив аналізу історіографічної спадщини видатного діяча та характеристиці її методологічних підвалин. Він

слушно вказує, що, оскільки узагальнити тисячі різнопланових публікацій ученого у праці статейного формату неможливо, він змушений лише окреслити внесок М. Йорги у розбудову найбільш вагомих дисциплінарних напрямів. А це, поряд із найбільш близькою для вченого історією румунського народу, також візантиністика, славістика, османістика, болгаристика та ін. Відзначимо, що попри захоплення крупним талантом М. Йорги, С. Вендкевіч не уникає також демонстрації слабких місць його творів, котрі, на його слушне переконання, були зумовлені дивовижно швидкою, а подекуди й поспішною працею вченого. Підсумовуючи цю складову діяльності румунського історика, автор відзначив: «Щоби ми не розповідали про метод, ретельність і влучність оцінок історика, котрий опрацьовує настільки неймовірно розлогі та важкі ділянки, одне є безсумнівим: ми маємо перед собою людину фантастичної начитаності, а також розум, котрий жваво шукає синтези, хоча б вона потім і виявилася передчасною, тут і там недостовірною, такою, що не дотягає до рівня сучасних спеціальних студій. Йорга є рідкісним проявом універсалізму в сучасній добі, котра сприяє надмірній спеціалізації».

Продовженням наукової активності М. Йорги, за слушним спостереженням С. Вендкевіча, стала його громадська діяльність. У цьому випадку польський автор показує, авторитетний дослідник минулого сам творить сучасну історію своєї країни. Характеризуючи громадське кредо румунського діяча, автор влучно підмітив, що «дослідник народної традиції став на публічній арені націоналістом і традиціоналістом». С. Вендкевіч докладно пояснює польському читачеві, в чому полягає особливість програми очолюваної М. Йоргою «Народно-демократичної партії» у порівнянні з іншими найбільш впливовими політичними силами Румунії. Польський автор наголошує на громадському ідеалізмі героя свого допису, розповідає про його численні ініціативи, спрямовані на підняття культурно-освітнього рівня і національного самоусвідомлення земляків. Тут С. Вендкевіч згадує як заходи М. Йорги з організації просвітніх акцій (наприклад, «Ліга культурної єдності всіх румунів» та «Літні викладові курси»), так і «серцем написану» публіцистику, котрою вчений невтомно наповнював редаговані ним часописи. З огляду на це висновок польського автора звучить вповні аргументовано –

М. Йорга є одним із найбільш заслужених ідеологів і творців Великої Румунії.

Насамкінець, С. Вендкєвіч звертається до висвітлення найбільш цікавої для читача проблеми «Йорга та Польща». Це питання автор показав у тривалій історичній ретроспективі – від перших контактів захоплених романтичною ідеологією представників сусідніх народів до зростаючого інтелектуального обміну в перших десятиліттях ХХ ст. Проявом останньої тенденції стали дедалі частіші відвідини румунськими істориками багатих польських архівів і бібліотек. Власне, у такий спосіб і сам М. Йорга запізнався зі світом польської культури, коли наприкінці ХІХ ст. кілька місяців працював у Львові, вивчаючи документи про торговельні взаємини міста з румунськими землями. Далі С. Вендкєвіч на численних прикладах показує, що видатний румунський історик у своїх працях здебільшого схвально оцінює взаємини двох народів протягом тривалого періоду їхнього історичного сусідства. Прихильними є й оцінки політичної публіцистики румунського діяча, на сторінках якої Польща постає як природний партнер Румунії, з чого М. Йорга робить висновок, що саме співпраця цих країн повинна забезпечити стабільність у зруйнованому війною регіоні. Зрештою, польсько-румунському зближенню, йдеться у статті, чимало сприяє й педагогічна праця героя нарису, адже багато його вихованців за напояганням учителя стали полоністами і навіть навчають румунської мови в польських університетах. Підсумовуючи, польський автор наголосив, що «в Йорзі має Польща приятеля» (Wędkiewicz, 1924, s. 312).

Відзначимо, що питання «Йорга та Польща» було у фокусі уваги й інших польських періодичних видань, котрі писали про його запланований приїзд до країни. На їхніх сторінках висвітлювалися й такі аспекти цієї проблеми, що не потрапили в поле зору С. Вендкєвіча, але могли бути цікавими для польського читача з огляду на близький візит румунського вченого. Так, «Kurjer Warszawski», знайомлячи свою аудиторію з майбутнім гостем, повідомляв, що М. Йорга напередодні візиту до Польщі, 2 червня 1924 р. в залі фундації ім. Карла І у Бухаресті виголосив доповідь «Значення Польщі в слов'янському світі». Це була перша з шести лекцій циклу доповідей про Польщу, ініційованих польським посольством у рамках реалізації політики польсько-румунського зближення. Ключові

човим посилом виступу знаного історика, за словами польського журналіста, було всебічне обґрунтування тези, що зі всіх слов'янських народів Румунія лише з Польщею утримувала скільки-небудь тісні приятні взаємини, тож повинна це робити й надалі для обопільної користі. Автор допису вказував на незначне зацікавлення румунської інтелігенції історією та культурою сусіда і висловив сподівання, що лекція румунського історика, як і його наступний приїзд до Польщі, матимуть важливе значення для зростання взаємного зацікавлення. Кореспондент «Kurjer-a Warszawski-ego» підкреслював, що М. Йорга робить Польщі велику послугу тим, що підпирає власним авторитетом справу польсько-румунського єднання. У газеті також йшлося про незнані з інших джерел заходи М. Йорги зі створення у Бухарестському університеті кафедри польської мови, літератури та культури. Також учений пропонував утворення в Бухаресті польсько-румунського інституту і його відповідника у Варшаві. Подібно до С. Вендкєвіча, автор статті наголошував, що «Йорга – щирий, давній і вірний приятель Польщі» (Listy z Ruminji, 1924, s. 5–6).

Інше популярне варшавське ілюстроване видання «Świat» у статті під промовистою назвою «Наш румунський приятель» також віддало належне винятковій працьовитості та всебічній обдарованості М. Йорги, його невтомній діяльності на благо свого народу. Автор допису твердив: «Молоді народи, котрі входять в загальноєвропейське життя, першим ділом висувують одинокі видатні особи, котрі самостійно власною енергією та талантом здобувають собі визнання і стають таким чином пропагандистами власного народу. Найтиповішим прикладом цього є румунський професор Йорга...» (E. F. Z., 1924a, s. 4–3). На відміну від інших публікацій, згадана стаття була проілюстрована кількома фото (портрет Йорги, фото вченого з дружиною, зображення його літньої вілли), що мали на меті візуалізувати читачеві газетний наратив.

Напередодні подорожі на сторінках польської періодики стосовно мети свого візиту висловився і сам М. Йорга. Його стаття була написана ще в травні 1924 р., але надрукована в тому ж числі краківського журналу «Przegląd Współczesny», що й вищезгадана стаття С. Вендкєвіча. Ключова ідея тексту вченого була сформульована у її назві «Польща та Румунія. Згадки з минулого та рекомендації на майбутнє». Відповідно до такої назви, був структурований і сам

текст. В історичній його частині М. Йорга наводив численні свідчення «братерства зброї між поляками та румунами» в часи турецьких походів короля Яна Собеського. Та найбільше уваги автор приділив польським культурним впливам на румунських землях, коротко змалювавши діяльність єзуїтської школи в Яссах. Її заклали та протягом тривалого часу провадили польські єзуїти, а вихованцями були численні представники місцевої знаті, що надовго зберегли вдячну пам'ять про своїх учителів. Підсумовуючи цей сюжет, М. Йорга відзначив: «Румуни інстинктивно зрозуміли спільність інтересів своєї вітчизни з інтересами Польщі» (Iorga, 1924a, s. 5).

Зі свого боку, і румуни при нагоді віддячували сусідам добром. М. Йорга пише про те, що саме румунські землі стали найбільш надійним і гостинним прихистком для польських повстанців, котрі боролися за свою свободу. З певним пафосом автор твердить: «Ніколи не було випадку, щоби поляк, втікаючи після невдалого повстання проти окупантів, не знайшов у Румунії не лише притулку, але, зрештою, і нової батьківщини, котра його доброзичливо вітала, а, навіть, і запрошувала до громадської співпраці з місцевими мешканцями» (Iorga, 1924a, s. 5).

Утім, твердить М. Йорга, всі ці прояви приятельського співчуття на сьогодні є непотрібними, адже обидва народи мають власні держави, перед якими стоять подібні виклики. Натякаючи на загрозу, котра йде від більшовицької Росії, румунський політик наголошує на потребі плекання «тісних, глибоких і тривалих» взаємин між поляками та румунами. Передумовою ж цього має стати пробудження у суспільствах по обидва боки кордону бажання взаємного пізнання, адже наразі «поляки та румуни або цілковито себе не знають, або мають про себе не зовсім достовірні уявлення». При цій нагоді М. Йорга згадує свої спроби подолання цієї проблеми, визнаючи їх не зовсім вдалимими, адже адресовані польській аудиторії його франкомовні книги так і не знайшли зацікавленого читача. З огляду на це румунський учений закликає більш активно працювати над інтелектуальним зближенням в інтересах обох народів.

Власне, свій візит М. Йорга і бачив як перший практичний крок до реалізації викладеного вище постулату польсько-румунського поєднання. Формальною підставою подорожі стало офіційне запрошення п'яти провідних польських університетів (Варшавського, Вільнюського, Ягеллонського, Познанського та Львівського)

прочитати низку лекцій наукового та популярного характеру. Відзначимо, що польські газети експонували саме цю академічну мотивацію візиту. Натомість, віднайдені матеріали в архіві Львівського університету дають підставу говорити про значну заангажованість у справу організації візиту польського Міністерства закордонних справ (далі – МЗС). Зрештою, цьому не треба дивуватися, адже М. Йорга у той час був авторитетним діючим політиком, лідером популярної партії, нещодавнім головою парламенту, тож до його слова прислухалися у правлячих кабінетах. До того ж учений, як уже йшлося вище, був найбільш пропольськи налаштованим румунським діячем, і в його візиті були зацікавлені варшавські політики, котрі саме тоді докладали чимало зусиль для поглиблення польсько-румунської військової співпраці (Bułhak, 1973).

У міру заангажованості МЗС у справу візиту М. Йорги говорить хоча б такий промовистий факт, що тематика його виступів розсилалася до ректоратів польських університетів саме по лінії міністерства, а висвітленням самого візиту опікувався пресовий відділ політичного департаменту МЗС. У віднайдених документах однозначно йшлося, що М. Йорга приїхав на запрошення польського уряду (ДАЛО, ф. 26, оп. 14, спр. 403). Підтвердженням цьому було й призначене зі скарбниці держави чимале фінансування на візит румунського вченого, адже він вирішив подорожувати у доволі значному товаристві: історика супроводжували дружина та донька, а також доволі літній приятель, редактор партійної газети «Румунський народ» та особистий секретар Александр Кузін з дружиною.

Першим пунктом візиту М. Йорги стала польська столиця, куди румунські гості прибули вранці у вівторок 10 червня. На вокзалі їх зустрічали представники організаційного комітету у складі професорів Оскара Галецького, Марцеля Гандельсмана та Станіслава Кентжинського (Prof. Iorga w Warszawie, 1924, s. 5). Перебування у Варшаві було заплановано на три дні, котрі виявилися насиченими різноманітними подіями. Відвідини румунськими гостями польської столиці висвітлювали авторитетні газети «Rzeczpospolita», «Kurjer Warszawski», «Robotnik» та ін. У їхніх дописах М. Йорга був представлений насамперед як видатний інтелектуал, учений-енциклопедист, президент румунської Академії наук, а вже потім згадувалися його громадська праця та висока позиція у світі румунської політики.

Уповні очікувано, що найбільша увага була прикута до лекцій самого професора. Попередньо було заплановано три його виступи у Варшавському університеті – по одному щодня. Лекції планувалися у такому порядку: у вівторок 10 червня «Творці румунського національного відродження Румунії в Польщі», в середу 11 липня «Джерела та риси румунської державної ідеї» та в четвер 12 липня «Румунське суспільство у XVIII столітті та переворот у Польщі» (Odczytu prof. Jorgi, 1924b, s. 9). Усі вони мали відбуватися опівдні в найбільших залах університету. Вхід на них був вільний, але за попередньо отриманими квитками, щоб організатори могли завчасу зарезервувати аудиторію необхідного розміру. Втім, через надмір запланованих зустрічей у перший день, у вівторок лекція була скасована (Odłożenie odczytu prof. Jorgi, 1924, s. 4).

Варшавська публіка, котру важко було здивувати візитами іменитих гостей, надзвичайно високо оцінила лекції М. Йорги, незважаючи на те, що він виступав французькою. Найбільше столичній публіці припали до душі ті сюжети його виступів, де йшлося про польсько-румунську співпрацю в минулому, а також заклики до інтелігенції двох народів форсувати якнайтіснішу культурну співпрацю. Оцінюючи почуте, оглядач столичної газети відзначив: «Виступ проф. Йорги у Варшаві, як і далі в інших польських містах, є великим кроком у справі взаємного зближення двох народів, котрі мають багато спільного, але надалі ще так мало себе взаємно знають» (E. F. Z., 1924b, s. 3).

Чимало часу румунські гості присвятили оглядові пам'яток і музеїв Варшави. У цих подорожах їх супроводжували члени організаційного комітету та керівники відвідуваних культурних установ. Найбільше до смаку М. Йорзі та його приятелям припали колекції міського музею, де якраз тоді експонувалася виставка фламандського і голландського мистецтва. Кореспондент «Kurjer-a Warszawski-ого», котрий супроводжував румунських гостей, занотував їхнє «захоплення від багатства приватних зібрань Варшави» (Uczeni zagraniczni w kamienicy Barczków, 1924, s. 3).

Після Варшави М. Йорга та інші гості на два дні вирушили до Вільнюса, куди прибули в п'ятницю 13 червня. Їхнє перебування в окупованій поляками історичній литовській столиці висвітлювали місцеві газети «Słowo» та «Dzennik Wileński». Як і варшавські видання, вільнюські також експонували наукові заслуги гостя,

значно менше згадуючи про його політичну кар'єру (Odczyty prof. Jorgi, 1924a, s. 3). Видатного історика приймав місцевий університет імені Стефана Баторія, в найбільшій аудиторії якого і відбувалися лекції. У п'ятницю 13 червня в залі Снядецьких М. Йорга виголосив доповідь на тему «Характер румунської народної поезії». Наступного ж дня, в суботу 14 червня провів лекцію «Візантинізм і хрестові походи в південно-східній Європі». Як це було у Варшаві, у вільний час М. Йорга та його оточення відвідували пам'ятки та музеї міста у супроводі професорів університету та працівників магістрату.

З Вільнюса М. Йорга зі своїм супроводом повернулися до Варшави, куди прибули у неділю 15 червня. Цього разу румунські гості завітали до польської столиці лише на один день. Крім подальшого огляду міських пам'яток, видатний учений мав заплановану лекцію для широких кіл слухачів. На відміну від університетських викладів М. Йорги, організацію цієї лекції взяло на себе румунське посольство. Лекція на тему «Природа та мистецтво Румунії» відбулася увечері в залі варшавського Гігієнічного товариства (Zalplachta, 1924, s. 6). Інформуючи про виступ румунського історика, варшавські газети наголошували, що він є своєрідною винагородою для пересічних поляків, оскільки лекції в університеті були адресовані вужчому колу слухачів, адже мали спеціальний характер. Виклад М. Йорги, ілюстрований за допомогою проєктора, зібрав наповнену залу. На самому початку лекції доповідач підкреслив, що його перебування в Польщі та лекції, які при тій okazji він читав, не мають якоїсь політичної мотивації. Метою свого перебування у сусідній країні вчений назвав потребу польсько-румунського зближення, котре є надзвичайно важливим для безпеки регіону (A. Br., 1924, s. 4).

Крім публічних лекцій, М. Йорга також отримав можливість звернутися до польської аудиторії зі шпальт столичної преси. На сторінках провідної урядової газети «Rzeczpospolita» була надрукована стаття вченого під промовистою назвою «Польсько-румунський союз». Про статус гостя, як і про розуміння важливості піднятої ним проблеми, виразно говорив той факт, що статтю було опубліковано на першій шпальті газети. У своєму тексті М. Йорга пропагував ідею розширення складу Малої Антанти за рахунок польського сусіда, наголошуючи на цивілізаційній місії союзу цих

держав Центрально-Східної Європи для захисту західних цінностей перед реваншистськими настроями більшовицької Росії. «Мала Антанта, – твердив М. Йорга, – є заборолом для тих країн, котрі вона включає. Але союз Польщі з Румунією є захистом для всього, що знаходиться поза цим союзом. Це є одним із великих чинників цивілізації нашої епохи». Цікаво, що свій допис автор підписав як «президент Румунської Академії наук, колишній голова румунського парламенту» (Jorga, 1924b, s. 1).

З Варшави румунські гості вирушили до Познані, де їх приймав місцевий університет. Перебування М. Йорги у Познані протягом двох днів (16–17 червня) детально висвітлювали місцеві газети, а серед них найбільше «Kurjer Poznański» і «Dzennik Poznański». Знайомлячи мешканців міста з поважним гостем, кореспонденти цих видань традиційно експонували його визначний внесок до культурного поступу Румунії та зусилля з налагодження польсько-румунської співпраці; дещо менше згадувалося про авторитетність ученого як громадського діяча та політика. Наголошувалося, що «серед заслужених для своєї вітчизни румунів проф. Йорга є безсумнівно одним із найвидатніших і найбільш знаних в Європі», тож «факт його запрошення польськими університетами заслуговує на схвалення» (Prof. Jorga w Poznaniu, 1924, s. 4).

Як і в попередніх містах, головним пунктом програми перебування М. Йорги у Познані стали його лекції. Вловивши інтелектуальні настрої інтелігенції міста, котре нещодавно звільнилося від німецького панування, румунський учений у своїх виступах зосередився на з'ясуванні феномену германського експансіонізму на Схід. Першу лекцію «Боротьба романських земель з проникненням німецьких впливів», прочитану в понеділок у найбільшій залі Collegium Minus, М. Йорга розпочав зі окреслення тогочасного політичного становища Румунії. Учений зазначив, що політика його держави спирається на союз із Францією і Польщею. Потім зосередився на німецькій експансії на Схід, простеживши її генезу від часів Карла Великого. Згадана експансія, нарікав доповідач, досягла й Румунії, де є чимало німецьких колоній, найбільше – в Семигороді (Prof. Jorga w Poznaniu, 1924, s. 4). Подібною антинімецькою риторикою була позначена й друга лекція вченого «Німецькі загарбницькі аспірації над Дунаєм», котра відбулася у вівторок.

За свідченнями місцевих газет, познанська інтелігенція надзвичайно вдячно сприйняла виклади М. Йорги. Свідченнями цьому були як переповнена зала університету, так і «сердечні овації», котрими був щедро нагороджений доповідач. Присутнім заімпонували його ініціативи з наповнення конкретним змістом польсько-румунського культурного діалогу як передумови до тіснішої політичної співпраці. Кореспондент «Kurjer-a Poznański-ogo» висловив солідарну думку освіченої публіки: «Лекції проф. Йорги стали [...] небуденною подією в культурному житті Познані» (Wykłady Prof. Jorgi, 1924, s. 6).

Іншою складовою візиту М. Йорги стала насичена культурна програма. Румунськими гостями опікувався організаційний комітет у складі ректора університету проф. Зигмунта Лісовського та професорів Броніслава Дембінського і Казимира Тименецького. Для подорожей містом президент Познані надав румунській делегації свою машину. Тож у понеділок гості оглядали пам'ятки міста в товаристві проф. К. Тименецького. Гідом для них був директор Великопольського музею др. Мар'ян Гумовський. Гості відвідали перлину ранньоготичної архітектури базиліку Святих Петра і Павла, де їх, за спостереженнями присутнього кореспондента місцевої газети, вразили бронзові надгробні плити XV ст. та гріб Болеслава Хороброго. Звідтам вони вирушили до костелу св. Яна, потім відвідали ренесансну міську ратушу, де були захоплені її вишукано декорованими залами. У вівторок гості в товаристві того ж таки др. М. Гумовського оглянули францішканський костел і кафедральний собор. Особливу увагу М. Йорги привернув міський архів, де професор знайшов колекцію документів, котрі стосувалися румунів і греків, що приїздили торгувати до Познані в попередніх століттях. Далі гості докладно оглянули колекції Великопольського музею, де М. Йоргу вразила портретна галерея та зібрання Товариства приятелів наук. Чималу увагу вчений присвятив і колекціям університетської бібліотеки, котрі зацікавили його «як бібліофіла».

Вечорами на честь гостей організовували урочисті прийняття. Так, у перший день відбувся банкет, організований силами університету. На ньому були присутні професори університету на чолі з ректором, директор Великопольського музею, консули Дюфорт і Глос та інші відомі мешканці міста. Після обіди другого дня румунських гостей і міську еліту приймав у своєму домі проф.

Б. Дембінський. У вівторок ввечері М. Йорга виїхав до Кракова, «обдарований найновішими виданнями Великопольського музею» (Prof. Dr. N. Jorga w Poznaniu, 1924, s. 2–3).

До столиці Галичини румунські гості прибули вранці 18 червня і провели там три наступні дні. За вже усталеною традицією, на вокзалі М. Йоргу зустрічали представники організаційного комітету, що складався з професорів Ягеллонського університету (Вацлав Собеський, Владислав Семкович та Людвік Пьотровіч), директора бібліотеки Ягеллонського університету Фредеріка Папе, віцеканцлера університету, міського старости та капітана румунської армії Андронеску, котрий тоді перебував у Кракові. За інформаціями місцевої преси, після привітання гості поїхали до апартаментів у французькому готелі (Przyjazd wybitnego uczonego rumuńskiego do Krakowa, 1924, s. 5).

У першій половині дня, згідно з програмою візиту, румунська делегація відвідала одну з найстаріших польських бібліотек – Ягеллонську. Огляд її колекцій зробив директор Ф. Папе. Потім М. Йорга прибув до зали сенату Ягеллонського університету, де о 12 годині дня відбулося щорічне засідання польської Академії наук. Важливо згадати, що румунський історик був обраний закордонним членом академії минулого 1923 р., але цей вибір ще вимагав урядового затвердження. Власне на зібранні 18 червня президент Академії Казимир Моравський урочисто привітав М. Йоргу із офіційним затвердженням закордонним членом Академії. У своїй вітальній промові він особливо наголосив на стараннях польських учених щодо налагодження з Румунією якнайтісніших культурних і наукових зв'язків. Відповідаючи на привітання, М. Йорга виголосив довгу промову, в якій подякував за шанування високою гідністю академіка, а також виокремив заслуги головної польської наукової інституції та солідність її здобутків, особливо значних з огляду на складні умови, в яких відбувала праця її членів у часи бездержавності. Далі румунський учений актуалізував значення польської культури як найдавнішої зі слов'янських народів. На завершення, гість висловив надію на налагодження якомога тіснішої співпраці між румунськими та польськими інтелектуалами (Święto nauki polskiej, 1924, s. 6).

Після обіду М. Йорга виголосив першу із запланованих доповідей в Ягеллонському університеті. Його лекція французькою мовою «Румунія та італійські економічні й мистецькі впливи на

Сході» була своєрідним продовженням попередніх виступів і фокусувалася на цивілізаційній ролі Румунії як своєрідного містка між Західною та Східною Європою. Тези М. Йорги, за свідченням місцевих кореспондентів, припали до смаку всім присутнім, котрі нагородили доповідача тривалими оплесками (Prof. Mikołaj Iorga w Krakowie, 1924, s. 2). Увечері М. Йорга та його приятелі відвідали виставу «Кордіана» в міському театрі ім. Юліуша Словацького. В його ложі суть того, що відбувалося на сцені, пояснював директор Теофіл Тжцінський. Після першого акту гості вирушили на урочисте прийняття, котре на їх честь організували знані краківські шляхтичі Крисаковські.

У четвер румунські гості продовжили оглядати міські пам'ятки та музеї. Після обіду М. Йорга виголосив другу із запланованих у Ягеллонському університеті доповідей «Головний представник румунської поезії XIX ст.: Емінеску». Попри спеціальний характер обраної теми виступу, вона також мала чималу популярність, адже великий зал був повністю заповнений. Кореспондент газети «Czas» відзначив, що послухати видатного вченого прийшло багато студіюючої молоді, адже традиції вивчення румунської культури у Кракові були найтривалішими серед усіх польських університетів.

У п'ятницю М. Йорга зі своїм супроводом оглядали королівський замковий комплекс на Вавелю. Після обіду у найбільшій залі краківського Промислового музею вчений, подібно до того, як це було у Варшаві, зробив науково-популярну доповідь на краєзнавчу тематику. Присутніх найбільше захопили демонстровані за допомогою проєктора ілюстрації, на яких було зображено пам'ятки історії та культури Румунії, а також зразки народного одягу. Відвідини румунською делегацією Кракова підсумував урочистий банкет у малому залі Старого театру, котрим Ягеллонський університет і магістрат вшанували свого визначного гостя.

У п'ятницю ввечері М. Йорга із родиною та подружжям Кузін виїхали до Львова, що був останнім пунктом насиченої подорожі вченого. Як ми вже згадували вище, друга галицька столиця займала особливе місце у творчій біографії румунського історика, адже в архівах міста він провів ціле літо 1899 р., нав'язавши товариські стосунки з багатьма польськими колегами (Starszy Hist, 1924, s. 3). На цьому факті й наголошували газети «Kurjer Lwowski» та «Słowo Polskie», інформуючи своїх читачів про приїзд відомого гостя і його

дводенне перебування у місті (Prof. Jorga z Bukaresztu we Lwowie, 1924, s. 4). Зі сторінок львівських газет М. Йорга поставав живим класиком румунської культури: про нього писали виключно в су-перлативах як про «поліісторика», «полілітератора», «одного з головних творців сучасної Великої Румунії» (Prof. Jorga we Lwowie, 1924, s. 4). Журналісти наголошували, що подорож М. Йорги має на меті відновлення польсько-румунських стосунків.

Перебування румунських гостей у Львові нагадувало їхні відвідини інших польських культурних осередків. На вокзалі гостей зустрічали представники організаційного комітету, котрий складався з професорів університету і Вищої школи закордонної торгівлі, а також співробітників цивільної та військової адміністрації міста. Після сніданку М. Йоргу прийняв ректор Львівського університету професор Юліуш Макаревіч, котрий від імені академічної спільноти Львова в сердечних висловах привітав гостя як видатного представника інтелігенції дружнього полякам народу. Відзначаючи визначні заслуги історика на полі європейської культури, ректор у вітальному слові назвав його «князем румунської науки» (Bledrzycki, 1924, s. 5). Натомість М. Йорга у подячному слові вкотре за останні дні підніс важливість налагодження та розбудови польсько-румунського культурного діалогу як передумови більш тісного міждержавного союзу.

Академічна складова візиту М. Йорги передбачала дві лекції, котрі були виголошені у залі сенату Львівського університету. Відзначимо, що й тут румунський учений зміг відповідати на очікування місцевої інтелігенції, адже в першій лекції висвітлював добре знану йому проблему економічної діяльності румунської колонії у Львові (Odczyt profesora Mikołaja Jorgi z Bukaresztu, 1924, s. 5). Другий виклад М. Йорги на тему «Вплив польської культури на румунську літературу та шкільництво» відтворював культурні зв'язки між двома народами у тривалій історичній генезі. Лекції визначного історика зібрали чимало охочих, насамперед діячів культури та науки міста. Кореспондент газети «Słowo Polskie» відзначав: «Лекції проф. Йорги слухала вибрана публіка з великою увагою і після закінчення нагородила його густими вигуками «Браво» та голосними оплесками».

Культурна програма румунських гостей передбачала екскурсію містом у супроводі професорів університету Яна Птасьніка та

Александра Чоловського, а також відвідування музеїв і театру. Серед наукових інституцій увагу М. Йорги вповні очікувано найбільше привернули історичні колекції добре знаних йому Національного інституту імені Оссолінських та міського архіву. Румунських гостей також вшановували урочистими прийняттями. Так, у перший день відбувся раут, організований університетом. Другого дня румунських гостей приймало урочистим сніданком львівське Історичне товариство, довголітнім членом якого він був. В обід того ж дня відбулося *garden party* у княгині Любомирської, де зібралася місцева наукова та фінансова еліта. М. Йорга та його секретар обговорювали із бізнесменами міста фінансовий аспект польсько-румунської культурної співпраці: створення стипендіальних фондів для студентів, фінансування академічних обмінів, видання наукової та популярної літератури тощо. Також у неділю румунські гості відвідали оперний театр, де М. Йорга зацікавився виставою «Ісус», оскільки, як сам зізнався місцевому кореспонденту, нещодавно написав драму на біблійну тематику, котра готувалася до постановки на бухарестській сцені.

Львівська інтелігенція надзвичайно високо оцінила візит М. Йорги до міста, наголошуючи на ширих симпатіях ученого для Польщі та поляків. Взірцевий ідеалізм румунського історика з налагодження міжсусідської співпраці був відзначений у багатьох дописах на сторінках львівської преси, де осмислювалися наслідки перебування румунської делегації. Найбільш повно настрої львів'ян передав у своїй статті лектор Львівського університету знаний польський румуніст Еміль Бледжицький: «Подорож настільки видатної особистості? як проф. Йорга, не може залишитися без конкретної користі для обох наших заприязнених народів. Багато було порушено ідей в тих коротких хвилях прийняття у нас проф. Йорги – як наукового, так і економічного характеру. Якщо незадовго дочекаємося кількісно більшого, аніж перед тим було, приїзду румунської молоді до наших університетів, а також виїзду нашої молоді на студії до Румунії, це буде заслугою проф. Йорги, котрий своїм візитом дав не лише імпульс до цього починання, але й, понад те, пообіцяв свою допомогу у практичній його реалізації» (Bledrzycki, 1924, s. 5).

М. Йорга також був приємно вражений широю гостинністю львів'ян і їхньою сердечною приязню. Його емоційний стан про-

мовисто відбився у подячному листі до ректора Львівського університету, котрий учений написав одразу після повернення до Бухареста. Цей лист зберігався в архіві Львівського університету і до сьогодні не був відомий. Перебуваючи під свіжими враженнями від подорожі, М. Йорга висловив «найбільш глибоку вдячність за такий теплий прийом, який Ви мені зробили», назвавши проведені у Львові дні «найкращими у моєму житті» (ДАЛЮ, ф. 26, оп. 14, спр. 403, арк. 5).

Відзначимо також, що віднайдена в архіві Львівського університету справа, котра містить незауважені дослідниками документи стосовно візиту румунських гостей до міста, дає нам змогу відтворити залаштункові обставини його організації, що не могли потрапити у поле зору преси. Як уже згадувалося вище, загальне кураторство візиту М. Йорги здійснювало польське МЗС, котре не тільки визначало маршрут пересування вченого країною, але й тривалість перебування у кожному з осередків, організувало медійний супровід всієї події тощо. Всі ці моменти скрупульозно обговорювалися у службовому листуванні МЗС з ректоратами університетів задовго до приїзду іменитого історика.

На жаль, у цій справі не обійшлося без прикрих несподіванок для організаторів на місцях, що були свідченнями проблем тогочасного економічного стану Речі Посполитої. Йдеться про те, що фінансування візиту взяла на себе польська держава, надаючи університетам аванси на пов'язані з приїздом М. Йорги витрати. Дійсні ж видатки університетів у кілька разів перевищували отримані від МЗС кошти, котре не спішило покривати чималу різницю. Фактично, керівництво Львівського університету (а з великою долею вірогідності можемо спроєкувати цю ситуацію й на інші академічні осередки) було змушене саме шукати шляхи покриття грошового дефіциту. І ректорат не придумав нічого кращого, ніж запропонувати професорам шляхом «добровільних» складок залатати цю фінансову «дірку» (ДАЛЮ, ф. 26, оп. 14, спр. 403, арк. 46, 70, 85). Така пропозиція керівництва університету не була звичною, і викликала обурення у середовищі небагатої академічної інтелігенції, що могло вилитися у нікому не потрібний публічний скандал. Утім, це вже тема для зовсім іншого дослідження.

Висновки. Підсумовуючи здійснену вище реконструкцію візиту М. Йорги до Польщі в червні 1924 р., відзначимо його щире

відданість ідеї польсько-румунської співпраці та послідовність у її реалізації. Адже втративши на деякий час лідерство у румунському політичному таборі, він надалі продовжував втілювати свої переконання про вагомість для західної цивілізації міцного міждержавного союзу двох сусідніх народів за допомогою більш звичного для нього інструментарію культурної дипломатії. Як знаємо, ці заходи виявилися успішними, адже Румунія та Польща протягом міжвоєнного часу послідовно посилювали співпрацю у різних сферах. У цьому процесі М. Йорга відігравав помітну роль не лише як публічний інтелектуал, але й як державний діяч, особливо в роки свого прем'єрства. Наше дослідження також сигналізує про потребу подальшого ретельного опрацювання східноєвропейських архівних колекцій для з'ясування багатьох наразі малознаних нюансів творчої біографії видатного історика, в якій її польські сюжети повинні зайняти належне їм важливе місце.

Джерела та література

ДАЛО – Державний архів Львівської області.

- Bledrzycki, E.** (1924). Z pobytu prof. Jorgi we Lwowie. *Słowo Polskie*, 174, s. 5.
- Bulhak, H.** (1973). Próby przekształcenia sojuszu wojskowego z Rumunią w trójstronne przymierze polsko-rumuńskie w latach 1923–1924. *Przegląd Historyczny*, LXIV, 3, 519–528.
- E. F. Z.** (1924a). Nasz przyjaciel rumuński. *Świat*, 25, s. 3–4.
- E. F. Z.** (1924b). Wykłady prof. Jorgi. *Kurjer Warszawski*, 165 (wydanie wieczorne), s. 3.
- Iorga, M.** (1924a). Polska a Rumunja. Wspomnienia z przeszłości i wskazania na przyszłość. *Przegląd Współczesny*, 26, s. 5–25. Відбитка.
- Iorga, M.** (1924b). Sojusz Polsko-Rumuński. *Rzeczpospolita*, 157, s. 1.
- Listy z Ruminji. (1924). *Kurjer Warszawski*, 167, s. 5–6.
- Odczyt profesora Mikołaja Jorgi z Bukaresztu. (1924). *Kurjer Lwowski*, 141, s. 5.
- Odczyty prof. Jorgi. (1924a). *Dziennik Wileński*, 132, s. 3.
- Odczyty prof. Jorgi. (1924b). *Kurjer Warszawski*, 160–161, s. 9.
- Odłożenie odczytu prof. Jorgi. (1924). *Kurjer Warszawski*, 162 (wydanie wieczorne), s. 4.
- Piskurewicz, J.** (1994). Kontakty naukowe polsko-rumuńskie 1918–1939. *Analecta*, 3/1 (5), 109–122.
- Prof. Dr. N. Jorga w Poznaniu. (1924). *Dziennik Poznański*, 140, s. 2–3.
- Prof. Iorga w Warszawie. (1924). *Rzeczpospolita*, 156, s. 5.
- Prof. Jorga w Poznaniu. (1924). *Kurjer Poznański*, 139, s. 4.
- Prof. Jorga we Lwowie. (1924). *Kurjer Lwowski*, 142, s. 4.

- Prof. Jorga z Bukaresztu we Lwowie. (1924). *Kurjer Lwowski*, 141, s. 4.
- Prof. Mikołaj Jorga w Krakowie. (1924). *Czas*, 138, s. 2.
- Przejazd wybitnego uczonego rumuńskiego do Krakowa. (1924). *Nowy dziennik*, 135, s. 5.
- Starszy Hist.** (1924). Kartki rumuńskie. *Kurjer Lwowski*, 141, s. 3.
- Święto nauki polskiej. Doroczne posiedzenie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. (1924). *Ilustrowany kuryer codzienny*, 166, s. 6.
- Telvak, V., & Pnytskyi, V.** (2018). Mykhailo Hrushevsky and Nicolae Iorga: scholars' struggle over the national history. *Codrul Cosminului*, XXIV, 1, 53–64.
- Teodorescu, B.** (1976). *Nicolae Iorga. 1871–1940*. București.
- Uczeni zagraniczni w kamienicy Baryczków. (1924). *Kurjer Warszawski*, 165 (dodatek poranny), s. 3.
- Wędkiewicz, S.** (1924). Mikołaj Jorga. *Przegląd Współczesny*, 26, s. 1–10. Відбитка.
- Wykłady Prof. Jorgi. (1924). *Kurjer Poznański*, 140, s. 6.
- Zalplachta, J.** (1924). Odczyt prof. Jorgi. *Kurjer Warszawski*, 166 (wydanie wieczorne), s. 6.
- A. Br.** (1924). Z sali odczytowej (Prof. M. Jorga: «Natura i Sztuka w Rumunji»). *Rzeczpospolita*, 163, s. 4.

References

- DALO – Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti [State Archives of Lviv Region] [in Ukrainian].
- Bledrzycki, E.** (1924). Z pobytu prof. Jorgi we Lwowie [From life of Prof. Iorga in Lviv]. *Słowo Polskie – Polish word*, 174, p. 5 [in Polish].
- Bulhak, H.** (1973). Próby przekształcenia sojuszu wojskowego z Rumunią w trójstronne przymierze polsko-rumuńskie w latach 1923–1924 [Attempts to transform a military alliance with Romania tripartite Polish-Romanian union in 1923–1924]. *Przegląd Historyczny – Historical Overview*, LXIV, 3, 519–528 [in Polish].
- E. F. Z.** (1924a). Nasz przyjaciel rumuński [Our Romanian camrade]. *Świat – World*, 25, s. 3–4 [in Polish].
- E. F. Z.** (1924b). Wykłady prof. Jorgi [Lectures of Prof. Iorga]. *Kurjer Warszawski – Warsaw Courier*, 165 (wydanie wieczorne), p. 3 [in Polish].
- Iorga, M.** (1924a). Polska a Rumunja. Wspomnienia z przeszłości i wskazania na przyszłość [Poland and Romania. Memories from the past and recommendations for the future]. *Przegląd Współczesny – Contemporary Review*, 26, pp. 5–25. Imprint [in Polish].
- Iorga, M.** (1924b). Sojusz Polsko-Rumuński [Polish-Romanian Union]. *Rzeczpospolita – Commonwealth*, 157, p. 1 [in Polish].

- Listy z Ruminji [Letters from Romania]. (1924). *Kurjer Warszawski – Warsaw Courier*, 167, pp. 5–6 [in Polish].
- Odczyt profesora Mikołaja Jorgi z Bukaresztu [Lectures of Professor Nicolae Iorga from Bucharest]. (1924). *Kurjer Lwowski – Lviv Courier*, 141, p. 5 [in Polish].
- Odczyty prof. Jorgi [Readings by Prof. Iorga]. (1924a). *Dzennik Wileński – Vilnius daily newspaper*, 132, p. 3 [in Polish].
- Odczyty prof. Jorgi [Lectures of Prof. Iorga]. (1924b). *Kurjer Warszawski – Warsaw Courier*, 160–161, p. 9 [in Polish].
- Odłożenie odczytu prof. Jorgi [Postponement of lectures of Prof. Iorga]. (1924). *Kurjer Warszawski – Warsaw Courier*, 162 (wydanie wieczorne), p. 4 [in Polish].
- Piskurewicz, J.** (1994). Kontakty naukowe polsko-rumuńskie 1918–1939 [Scientific polish-romanian contacts 1918–1939]. *Analecta*, 3/1 (5), 109–122 [in Polish].
- Prof. Dr. N. Jorga w Poznaniu [Prof. Dr. N. Iorga in Poznan]. (1924). *Dzennik Poznański – Poznan daily newspaper*, 140, pp. 2–3 [in Polish].
- Prof. Iorga w Warszawie [Prof. Dr. Iorga in Warsaw]. (1924). *Rzeczpospolita – Republic*, 156, p. 5 [in Polish].
- Prof. Jorga w Poznaniu [Prof. Iorga in Poznan]. (1924). *Kurjer Poznański – Poznan Courier*, 139, p. 4 [in Polish].
- Prof. Jorga we Lwowie [Prof. Iorga in Lviv]. (1924). *Kurjer Lwowski – Lviv Courier*, 142, p. 4 [in Polish].
- Prof. Jorga z Bukaresztu we Lwowie [Prof. Iorga from Bucharest in Lviv]. (1924). *Kurjer Lwowski – Lviv Courier*, 141, p. 4 [in Polish].
- Prof. Mikołaj Iorga w Krakowie [Prof. Nicolae Iorga in Krakow]. (1924). *Czas – Time*, 138, p. 2 [in Polish].
- Przejazd wybitnego uczonego rumuńskiego do Krakowa [Visit of the great Romanian scientist to Krakow]. (1924). *Nowy dziennik – New daily newspaper*, 135, p. 5 [in Polish].
- Starszy Hist.** (1924). Kartki rumuńskie [Romanian cards]. *Kurjer Lwowski – Lviv Courier*, 141, p. 3 [in Polish].
- Święto nauki polskiej. Doroczne posiedzenie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie [The holiday of Polish Science. Yearly assessment of the Polish Academy of Science in Krakow]. (1924). *Ilustrowany kuryer codzienny – Daily illustrated courier*, 166, p. 6 [in Polish].
- Telvak, V., & Ilnytskyi, V.** (2018). Mykhailo Hrushevsky and Nicolae Iorga: scholars' struggle over the national history. *Codrul Cosminului*, XXIV, 1, 53–64 [in English].
- Teodorescu, B.** (1976). *Nicolae Iorga. 1871–1940*. București [in Romanian].

Uczeni zagraniczni w kamienicy Baryczków [Foreign scientists in the Barych-
kiv Palace]. (1924). *Kurjer Warszawski – Warsaw courier*, 165 (dodatek
poranny), p. 3 [in Polish].

Wędkiewicz, S. (1924). Mikołaj Iorga. *Przegląd Współczesny – Contemporary
Review*, 26, pp. 1–10. Imprint [in Polish].

Wykłady Prof. Jorgi [Lectures of Prof. Iorga]. (1924). *Kurjer Poznański – Poz-
nan Courier*, 140, p. 6 [in Polish].

Zalplachta, J. (1924). Odczyt prof. Jorgi [Reading by Prof. Iorga]. *Kurjer War-
zawski – Warsaw courier*, 166 (wydanie wieczorne), p. 6 [in Polish].

A. Br. (1924). Z sali odczytowej (Prof. M. Jorga: «Natura i Sztuka w Rumunji») [From the lecture hall]. *Rzeczpospolita – Commonwealth*, 163, p. 4 [in Polish].

*Стаття надійшла до редакції 30.09.2022 р.
Стаття рекомендована до друку 31.10.2022 р.*